

Tervisetehnoloogiate hindamise (TTH) metoodikajuhised

Õigekeelsuse juhend

(mai 2017)

Terviseinfo analüüs

1. Mõistete ja lühendite seletused kirjutame ilma lõpupunktita (isegi siis, kui mõni seletus koosneb mitmest lausest):

IUI – ingl *intrauterine insemination*; intrauteriinne inseminatsioon

LH – luteiniseeriv hormoon; hüpofüüsi eessagarast erituv gonadotroopne hormoon, mis põhjustab naisel ovulatsiooni ja kollaskeha teket

Üldimmuunsusfoon – ingl *herd effect*; olukord, kus ühe grupi (nt laste) vaksineerimisel kahaneb vähenenud nakatumisohu tõttu haigestumus ka mittevaksineeritute (nt täiskasvanute) seas

2. Kui seletatakse inglise vm keelest tulenevat lühendit, esitame kõigepealt originaalkeelse termini (millest lühend tuleb) ja alles siis anname eestikeelse vaste ja seletuse:

IFG – ingl *impaired fasting glucose*; glükeemia ehk paastuglukoosi häire, veresuhkru taseme kerge tõus tühja kõhuga

NB! inglise keele lühend on „ingl“ (vt ülalolev näide).

3. Mõistete ja lühendite kasutamisel ja seletamisel lähtume rahvatervishoiu eesti-inglise seletavast sõnaraamatust (<http://rahvatervis.ut.ee/terms/terminid.php>):

Nt kasutame raportites:

meta-analüüs, mitte *metaanalüüs*

diskonteerimismäär, mitte *diskontomäär* või *diskonteerimise-määr*

4. Loetelu liikmed tuleb esitada mõttekriipsuga (pikem kriips e *N-dash* e enn-kriips), mitte mummude-täpikeste-kolmnurkadega, ja samas grammatilises vormis:

Järgnevatesse alapeatükkidesse on koondatud kokkuvõtted uurimustest, mis hindavad järgmisi aspekte:

- kulutusi skriiningprogrammi raames saadud valepositiivsete tulemuste lahendamiseks;
- kvaliteetselt elatud eluaastaid ja täiendkulu tõhususe määra;
- eri vanuserühmade skriinimise kulutõhusust.

NB! Kui loetelu pärineb ühest allikast, peab viide allikale olema sobivas kohas ENNE loetelu liikmeid.

5. Uurimisküsimused esitame nummerdatud küsimustena:

Uurimisküsimused

1. Milline on rinnavähi sõeluuringu tõendus põhine kuldne standard (korraldus ja kvaliteet)?

2. Kui suur on (potentsiaalne) rännavähi sõeluuringu lisaväärtus ja lisanduva eluaasta maksumus?

...

6. Kui arvule järgneb mõõtühiku lühendiga või -tähisega väljendatud ühik, kirjutame arvu numbriga, mitte arvsõnaga:

1 QALY; 1 cm (mitte: üks QALY, üks cm)

Kui tekst seda nõuab, siis võib numbriga kirjutatud arvu(d) paigutada ka lause algusesse:

2010. aastal läbi viidud uuringus vaadeldi ...

Kuid vältida tuleks olukorda, kus üks lause lõppeb ja teine algab numbritega:

... arv oli 2389. 2015. aastal suri tuberkuloosi 16 meest ja 5 naist. > ... arv oli 2389. Aastal 2015 suri tuberkuloosi 16 meest ja 5 naist.

7. Rahaühikute nimed kirjutame sõnaga välja (USA dollar, Kanada dollar, euro, Eesti kroon), lühendeid (kr) ja tähiseid (€) kasutame vaid tabelites, valuutade rahvusvahelised lühendid (USD ja EUR) eesti teksti ei sobi. NB! Tabelis, kus on koos palju erinevaid vääringuid, võib ruumipuudusel kasutada rahvusvahelisi lühendeid (USD, CAD, NZD)!

Ühik (ka nende lühendid) kirjutatakse eelnevast arvust lahku: 2004. a (mitte: 2004.a),

1 cm (mitte: 1cm). Et küljendusel ei läheks ühik ja number lahku, kasutame sellistel

puhkudel murdumatut tühikut¹. NB! Murdumatut tühikut peaks kasutama ka

lühendamata ühiku puhul (28 aastat) ning tabelitele ja joonistele viidates (vt tabel 3).

Seejuures oleks kena, kui kogu sulgude vaheline lühike tekst oleks ühel real.

8. Nummerdatud jaotise (nt alapealkirja) järele käib punkt, kui sellele järgneb vahetult pealkiri (nt 2.2. Viljatusravi meetodid). Punktile järgneb ÜKS tühik ning seejärel pealkiri suure esitähena. Kui jaotisele viidata ainult numbriga, siis numbrile punkti ei järgne (Selle kohta vt alapeatükk 2.2 ja ...).

9. Kõigile jaotistele viitame kui peatükkidele või alapeatükkidele: (vt alapeatükk 2.2)

Tabelitele ja joonistele viitame sulgudes samuti lühendiga vt: (vt tabel 4), (vt joonis 2)

Lisadele viitame: (vt lisa 1).

10. Eestikeelsed lühendid kirjutame ilma punktita (100 mln, 20 a pärast). Välja arvatud lühendid, mis kattuvad vormilt mõne muu sõnaga (v.a) ja mõned mitmest sõnast koosnevad lühendid (p.o, s.o).

¹ Murdumatu tühiku (*non-breaking space*) saab kombinatsiooniga Ctrl + Shift + tühik. Kui see kombinatsioon ei ole seadistatud, saab seda teha (Word 2007-s) järgmiselt:

Office button > Word Options > Customize > "Keyboard shortcuts" Customize > "Common symbols" > "Nonbreaking space". Trüki kombinatsioon kasti "Press new shortcut key".

11. Muukeelsed lühendid kirjutatakse kursiivis ja lühendatakse nii nagu originaalkeeles (*et al.*, *vs.*). NB! Raportites kasutame uurimustele viidates ainult ladina väljendit *et al.*, mitte selle eestikeelset vastet (ja teised; jt).

Lühendi *et al.* ees olevat nime tuleb üldiselt käänta:

Schmidti *et al.* uurimus

12. Suurtähtlühendeid kääname ilma sidekriipsuta:

ELi liikmesriikidest, USAst, IVFiga

Suurtähtlühendeid peab käänama lühendi häälduse, mitte sõna häälduse järgi:

Kui PE = puukentsefaliit, siis: *haigestus PE*sse, mitte *haigestus PE*i

13. Numbrite käänamisel kasutame selguse mõttes sidekriipsu².

Karboplatiini manustamisel 26-le metastaatilise melanoomiga patsiendile...

NB! Kui numbrile järgneb vahetult kääntes ühik, siis kääname ainult ühikut (26 patsiendile), kui numbrile ja ühiku vahele jääb mitu muus kääntes sõna, siis peaks selguse mõttes numbrile kääntelõpu lisama (26-le metastaatilise melanoomiga patsiendile).

Järgarvude puhul väldime *nda*-liite kasutamist, kui viidatakse kümnendile:

1960. aastatel (~~mitte 1960~~ ndatel aastatel).

14. Vahemikke märgib mõttekriips (enn-kriips) tühikuteta (199–300). Erandiks on rühmitatud numbritega arvud (27 000 – 39 000 USA dollarit).

15. Kui vahemikes on vähemalt üks negatiivne arv, siis kasutame vahemiku märkimiseks punkte:

(95% CI –0,4...–0,1), (95% CI –0,8...0,5%).

16. Vahemikke märkides käib punkt MÕLEMA järgarvu järele (raseduse 8.–12. nädal).

17. Numbriga kirjutatavaid arve rühmitame alates 5-kohalisest arvust (2000 ja 20 000). Rühmitamiseks ei kasutata punkti ja kindlasti mitte inglispärast koma (18,000).

18. Tabeli veergude ja ridade pealkirjad kirjutame suure tähega, v.a alapealkirjad:

Enneaegsed sünnid 24.–37. nädalal	23 (13)	85 (30)	0,33 (0,20–0,55)
sh 24.–34. nädalal	6 (3)	29 (10)	0,29 (0,12–0,72)
sh 24.–32. nädalal	1 (< 1)	16 (6)	0,09 (0,01–0,70)

² Sidekriips võiks alati olla murdumatu (*non-breaking hyphen*), et takistada liidetud sõnaosade sattumist erinevatele ridadele. Murdumatu sidekriipsu saab kombinatsiooniga Ctrl + Shift + sidekriips, kui see on seadistamata, saab seda (Word 2007-s) teha järgnevalt:

Office button > Word Options > Customize > "Keyboard shortcuts" Customize > "Common symbols" > "Nonbreaking hyphen". Trüki kombinatsioon kasti "Press new shortcut key".

19. Tabeli (ega joonise) pealkirja lõppu punkti ei panda (ka siis, kui pealkiri koosneb mitmest lausest):

Tabel 2. Statistika rinnavähi sõeluuringute kohta 2003–2007. Andmed pärinevad SAle Vähi Sõeluuringud esitatud aruannetest ja Eesti Haigekassa majandusaasta aruannetest

20. Ühikut tabeli lahtrites võimalusel ei korrata. Kui veeru või rea piires kordub sama ühik, esitakse see lühendina veeru või rea pealkirja lõpus (ilma koma, sulgude või käändelõppudeta):

Tabel 5. Kõik tagasikutsututele tehtud uuringud ja nende maksumus 2008. a

	Valepositiivne	Rinnakasvaja	KOKKU
Jätku-uuringute summa kr ³	406 816	372 548	791 338
Arvete kogusumma kr	1 778 887	3 107 219	5 111 064
Jätku-uuringute osakaal ravi kogusummast %	22,9	11,9	15,9
Teenuseid tk	1642	1289	2931

21. Kui ühik on tabeli kõigis veergudes sama, esitatakse see ainult tabeli pealkirjas. Sel juhul kirjutame ühiku sõnadega välja:

Tabel 12. Esmane raviviis sõltuvalt rinnavähi staadiumist protsentides

22. Kui andmed puuduvad, kirjutatakse vastavasse tabeli lahtrisse miinus kriips (–), mis on sama pikk kui mõttekriips (enn-kriips). See seletatakse tabeli all lahti märksõnaga „andmed puuduvad“.

Kui mõnda lahtrit ei saa täita andmete sobimatuse tõttu, kirjutage lahtrisse NA (ingl *not applicable*), mis tabeli all tuleb lahti seletada kui „mittekohaldatav“.

Jeha 2005	Pumpravi	8,6	NA	8,0*	–	–
Wilson 2006	Süsteravi	8,0 ± 0,4	–	–	8,04	–
	Pumpravi	8,0 ± 0,4	–	–	7,79	–

*statistiliselt oluline erinevus pumpravi ja süsteravi vahel

– andmed puuduvad

NA mittekohaldatav

23. Märgid suurem/väiksem kirjutatakse arvust lahku (sünnikaal < 2500 g); samamoodi eraldatakse tühikuga teised tehtmärkid (3 + 3 = 6; ± 3). Et tehteread ei läheks küljendamise käigus eri ridadele, kasutame tehtmärkide järel murdumatut tühikut (k.a tabelites).

³ Lühend *kr* on omal kohal, kui kontekstist tuleb välja, mis riigi vääringuga on tegu. Kui ühes tabelis on palju eri maades tehtud uuringuid, siis peaks olema ka täpsustav info riigi kohta (vt punkt 7. Rajaühikute nimed ...).

24. Teksti sees tuleks tehtemärkide tarvitamist võimalusel vältida:

Objektiivne ravivastuse määr vemurafeniibi rühmas oli 57% (täielik ravivastus 5,6% + osaline ravivastus 51,3%). Parem: ... täielik ravivastus 5,6% ja osaline ravivastus 51,3% ...

Ka kombinatsioonravi puhul tasub plussmärki tekstis vältida ning kasutada raporti alguses ja esmakasutusel defineeritud raviskeemide lühendeid:

Tüvirakkude siirdamiseks mittesobivate patsientide jaoks on Eestis standardraviks MPT-raviskeem (melfalaani, prednisolooni ja talidomiidi kombinatsioon) ja MP-raviskeem (melfalaani ja prednisolooni kombinatsioon).

Vormi arv+ (nt 60+ või 4+) asemel on tekstis parem kasutada sõnu vähemalt või alates:

Vanuserühmas 60+ > vähemalt 60-aastaste vanuserühmas v alates vanusest 60 aastat (tähendab: 60-aastased ja vanemad)

kuni märgib vahemikku, viimane arv on kaasa arvatud:

0–3-aastased > kuni 3-aastased (tähendab: 1-, 2- ja 3-aastased)

25. Statistika esitamisel tuleks jälgida, mis kuulub loogiliselt kokku, ja kasutada murdumatuid tühikuid vastavalt selle. Näiteks järgneva näite puhul võib rida murduda peale semikoolonit (tavaline tühik), enne ja pärast semikoolonit olev peaks jääma samale reale (murdumatu tühik).

RR = 1,16; 95% CI 1,05–1,29

26. Usaldusvahemiku märkimiseks kasutame selguse mõttes ingliskeelse termini lühendit (CI).

27. Eesti keeles sõna *protsendipunkt* ei kasutata. Selle asemel tuleb kasutada *protsendi võrra*:

Kui intress oli eelmisel aastal 7% ja sel aastal on 9%, tuleks kirjutada, et intressimäär on tõusnud 2% võrra (mitte „2 protsendipunkti“).

Tulumaksu alandati 5 ~~protsendipunkti~~ > protsendi võrra.

Haigekassa kulutused taastusravile tõusevad 13 ~~protsendipunkti~~ > protsendi võrra.⁴

⁴ Vt ka <http://uudised.err.ee/v/arvamus/191c5e16-cbeb-4b63-a2e8-db52791dc4ce>

28. SUUR/KÕRGE/VÄIKE/MADAL/SUURENEB-KASVAB/VÄHENEK- KAHANEK/TÕUSEK/LANGEB

Eesti omadussõnad suur/kõrge ja väike/madal ei lange kokku oma ingliskeelsete vastetega. **Rusikareegel:** hulgad ja mahud on eesti keeles tavaliselt suured või väikesed ja muutudes suurenevad/kasvavad või vähenevad/kahanevad; tasemed ja määrad on aga kõrged või madalad ja tõusevad või langevad/alanevad.

Näiteks:

Kõrge ja madal on ning tõuseb ja langeb	Suur ja väike on ning suureneb/kasvab ja väheneb/ kahaneb
<i>tase, määr, järk, aste, kategooria, tasand, kiinnis</i> jm (ka elatustase, karistusmäär)	<i>arv, hulk, maht, kogus, annus, koefitsient</i> jm
<i>hind</i> (NB! hind ei ole ka odav)	<u>rahalist väärtust väljendavad:</u> <i>kulu, tulu, sissetulek, hüvitis, toetus, eraldis, maksumus, laen</i>
<i>protsent ja suhtarv</i>	<u>abstraktsed:</u> <i>nõudlus, levimus, haigestumus, suremus, tööpuudus, oht, risk, tõenäosus, tootlikkus, mõju, osakaal, osatähtsus, tarve, huvi, väärtus, konkurents, turvalisus, panus, võrdväärsus, vajadus, vastutus, tähelepanu</i>
	<u>olendite, esemete või nähtuste omadused:</u> <i>pädevus, soov, tahe, suutlikkus, võime, oskus</i>
Nii kõrge kui ka suur	
<i>palk, pension, stipendium, maksud, aktsiis</i>	

Lisamärkus 1: Eesti keeles on kaks kriipsu: **sidekriips** ja **mõttekriips**. Neil kummalgi oma tähendus ja kasutusfunktsioonid.

Sidekriips (-) on lühem, selle tähendus on 'ja'. Tavaliselt kasutatakse seda sõnade liitmisel (kopsu- ja maksametastaasid, meta-analüüs).

Mõttekriips (–) on pikem ja raportites kasutatakse seda enim loeteludes ja vahemike märkimiseks (tähendus 'kuni').

Mõttekriips on pikem kui sidekriips, meie raportites kasutame selle märkimiseks N-kriipsu. Eestikeelsetes tekstides on **miinusmärk** sama pikk kui mõttekriips.

Lisamärkus 2: Alati ei mahu numbrivahemik või tehe ühele reale ära, siis võib murdumatute tühikute asemel kasutada ka tavalisi tühikuid.

Arvuvahemiku (nt 27 000 – 39 000 USA dollarit) esitamisel tuleks jälgida, et arvu seest ei poolitataks.

Pika tehte poolitamise puhul tuleks samuti jälgida, et arvu seest ei poolitataks ja et uus rida algaks tehtemärgiga.

Näiteks

$(40\,900 + 606\,000) + 2 \times (300\,800 + 678\,000) + 4,4 \times (1\,540\,000 + 100) + (2\,100\,000 + 110\,000) \div 3 + 60\,000$

Mitte aga:

$(40\,900 + 606\,000) + 2 \times (300\,800 + 678\,000) + 4,4 \times (1\,540\,000 + 100) + (2\,100\,000 + 110\,000) \div 3 + 60\,000$

Lühendeid

miljon mln

miljard mld

aasta a

kroonkr

Tehetemärkide kombinatsioon (trüki numbrid ja seejärel korruga Alt ja x):

Miinus (-): 2212 Alt + x

Pluss-miinus: (\pm): 00B1 Alt + x

Korrutusmärk (\times): 00D7 Alt + x

Jagamismärk (\div): 00F7 Alt + x

Väiksem/võrdne (\leq): 2264 Alt + x

Suurem/võrdne (\geq): 2265 Alt + x

TTH metoodikajuhised ja koostatud raportid on kättesaadavad TÜ peremeditsiini ja rahvatervishoiu instituudi veebilehel: <http://tervis.ut.ee/et/tervisetehnoloogiate-hindamine-0>